

Till: fo.remissvar@regeringskansliet.se
CC: fo.rs.remissvar@regeringskansliet.se

13 maj 2025

Remissyttrande: SOU 2025:6 Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret

Om Gröna arbetsgivare

Gröna arbetsgivare är arbetsgivarorganisationen för det gröna näringslivet. Vi organiserar 4 000 företag inom skogsbruk, lantbruk, golfanläggning, trädgårdsanläggning och djursjukvård, med totalt ca 33 000 anställda. Företagen finns i hela landet och står för en betydande del av försörjningen av råvara till svensk basindustri, export och livsmedelsförsörjning.

Majoriteten av våra medlemsföretag har färre än tio anställda. Dessa företag har unika utmaningar och förutsättningar. Produktionen sker på nåder av väder och vind och arbetskraft kan i många fall snabbt behöva finnas tillgänglig för att exempelvis alla hektar mark ska kunna skördas innan frosten slår till eller för att säkra god djurhälsa vid grisning eller kalvning. Tillgången till arbetskraft till näringen blir avgörande för att trygga landets livsmedelsberedskap, såväl i fredstid som under kris, krig eller i andra situationer då samhället sätts på prov.

Gröna arbetsgivare beklagar att vi inte blivit tillfrågade som remissinstans. Detta trots vår roll som arbetsgivarorganisation för de gröna näringarna. En samling näringar som, genom primärproduktionen av livsmedel, av utredningen pekats ut som en viktig del av det civila försvaret.

Sammanfattning

Gröna arbetsgivare välkomnar att primärproduktionen av livsmedel samt veterinärverksamhet lyfts som viktiga områden inom det civila försvaret och understryker behovet av att personer som arbetar inom primärproduktionen kvarstår i verksamheten. Vidare understryks vikten av att förstärkningspersonal behöver ha relevant utbildning och förkunskaper för att både kunna utföra arbetet säkert, väl och ha åldern inne och vi uttrycker därför försiktighet kring användningen av naturbrukselever och frivilliga från försvarsorganisationer som förstärkningspersonal. Vidare betonar vi svårigheterna att rekrytera utbildad inhemsk arbetskraft och det stora beroendet av utländsk arbetskraft. Inom veterinärverksamheten framhävs vikten av att säkerställa att veterinärpersonal kvarstår inom djurens hälso- och sjukvård samt livsmedelskontroll, och att veterinärstudenter kan agera förstärkningspersonal. Här betonas vikten av att eventuell förflyttning av veterinär- och djursjukskötarpersonal inte sker med enbart lantbrukets husdjur eller myndigheternas behov i åtanke, utan även inkluderar veterinärkliniker för sällskapsdjur. Detta för att säkerställa god djurhälsa samt motverka exempelvis epizootier och zoonoser.

Att genom att säkra god kompetensförsörjning inom både lantbruk och veterinärverksamheter i fredstid för att ha bättre beredskap i tider av kris och krig är vårt remissyttrandes främsta slutsats. De gröna näringarnas kompetensförsörjning bör därför också ses som en totalförsvarsfråga.

Inledning och bakgrund till yttrande

God personalförsörjning är en grundsten i lantbrukets förmåga att bidra till en stark livsmedelsberedskap. I denna inledning redogör vi för våra medlemsföretags utgångsläge vad gäller personalförsörjning och för våra perspektiv på personalförsörjningens roll föra gröna näringars beredskap.

Gröna näringars personalförsörjning – nuläge

Inom lantbruket och skogsbruket är knappt hälften av de sysselsatta anställda. Anledningen till detta är den stora andelen egenföretagare och familjeföretag jämfört med andra branscher. Inom trädgårdsanläggning och djursjukvård uppgår denna siffra till 83 procent respektive 96,5 procent av de sysselsatta. Utöver dessa förekommer säsongarbete, inte minst inom lantbruk och skogsbruk, som i viss utsträckning inte fångas i den statistik som tas fram av SCB, vilket innebär att fler sysselsätts än vad offentligt tillgänglig statistik antyder.¹

Grundstenen inom de gröna näringarnas personalförsörjning utgörs av naturbruksutbildad personal. Antingen från något av landets naturbruksgymnasium eller från naturbruksrelaterade yrkeshögskoleutbildningar. Antalet sökande elever till naturbruksgymnasierna har ökat under flera års tid, men utbyggnaden av utbildningarna har inte hängit med i utvecklingen, vilket inneburit ett personalförjningshinder.

Inom vissa naturbruksyrken är personalbristen mer påtaglig än andra. Dessa är oftast säsonganställningar i anslutning till exempelvis planterings- och skördesäsongen, i linje med årstidernas gång. För att fylla dessa tjänster, som trots försök inte kan fyllas av inhemsk arbetskraft, finns ett stort behov av utländsk arbetskraft, främst från tredjeland. En stor andel av företag inom gröna näringar har färre än fem anställda. En anställd från tredjeland utgör därmed i många fall en stor andel av ett företags totala antal anställda, vilket gör deras arbetskraft och kompetenser än mer betydelsefulla för det enskilda företaget.

Redan idag, i fredstid, utgör personal- och kompetensbristen ett stort problem för de gröna näringarna. Något Gröna arbetsgivare ser oroande på i ljuset av den försämrade säkerhetsläget.

Gröna näringars personalförsörjning – hinder och problem

En stark näring i tider av kris och krig kräver en stark näring i fredstid. Här förblir branschens största hinder mot att bygga en stark näring, vid sidan av den dåliga lönsamheten, bristen på arbetskraft. Bristen på politiskt agerande i frågor som rör de gröna näringarnas personalförsörjning har under en längre tid inneburit problem för branschen. Det handlar om såväl uteblivna satsningar på naturbruksgymnasierna som hinder att anställa arbetskraft från tredjeland.

Vad gäller utbildning har svenska naturbruksutbildningar under en längre tid inte prioriterats tillräckligt av styrande politiker. Detta har medfört en näst intill kronisk kompetensbrist. De hål detta skapat i bemanningen har i viss mån, inom vissa yrken, kunnat fyllas av utländsk arbetskraft. Inom djursjukvården finns samma grundproblem. Söktrycket till veterinär- och djursjuksötarutbildningarna är stort, men platserna för få. Detta gör att personalförsörjningen av exempelvis veterinärer till såväl myndigheter som sällskapsdjur och lantbrukets djur är starkt beroende av utlandsutbildad arbetskraft för att täcka sitt personalförsörjningsbehov.

¹ Branschfakta om de gröna näringarna - Gröna

Ett nytt hinder är dock det höjda försörjningskravet för utländsk arbetskraft från tredjeland motsvarande 80 procent av den svenska medianlönen. En lönenivå som ligger långt över de kollektivavtalade lönerna för inhemsk arbetskraft. Nu föreslås även en höjning av denna gräns till 100 procent av den svenska medianlönen. Något som kommer göra det omöjligt för en stor andel företag i de gröna näringarna att anställa utländsk arbetskraft. Arbetstillfällen som, som tidigare nämnts, inte lyckats fyllas av inhemsk arbetskraft.

Kombinationen av uteblivna utbildningssatsningar och ett lönegolv för utländsk arbetskraft från tredjeland har skapat en ohållbar situation vad gäller näringens personalförsörjning. Något som tillsammans förvärrat arbetskrafts- och kompetensbristen inom de gröna näringarna.

Allmänna synpunkter

I detta avsnitt redogör vi för våra synpunkter och reflektioner på utredningens övergripande bedömningar och förslag om hur behov av personalförstärkning i det civila försvaret vid höjd beredskap bör tillgodoses. Detta med fokus på livsmedelsförsörjning och veterinärverksamhet.

Behov av personalförstärkning för livsmedelsförsörjningen

Gröna arbetsgivare välkomnar att primärproduktionen lyfts som ett viktigt område inom det civila försvaret och tillstyrker bedömningen att det är viktigt att säkerställa att personer som arbetar inom primärproduktionen kvarstår i verksamheten vid höjd beredskap och inte placeras i annan totalförsvarsviktig verksamhet. Till detta hör ett tillstyrkande om utredningens bedömning att förstärkningspersonal behöver ha relevant utbildning och förkunskaper. Svenskt lantbruk blir alltmer teknikintensivt och kräver i många fall olika former av teknisk expertis. Detsamma gäller skogsbruket.

Gröna arbetsgivare ser med försiktighet på utredningens bedömning att naturbrukselever ska kunna utgöra förstärkningspersonal inom lantbruket. Detta i och med att antalet naturbrukselever är begränsat samt tidigare nämnd bedömning om krav på relevant utbildning och förkunskaper. En stor andel av landets naturbrukselever är dessutom minderåriga, det vill säga barn. En förstaårs- och en sistaårselev har olika kunskapsnivåer och därmed olika förutsättningar att agera förstärkningspersonal. Till detta kan även exempelvis aspekter som kunskaper om säkerhet i arbetsmiljön knytas, vilket är avgörande i en teknikintensiv och i många fall fysiskt krävande bransch. Med anledning av detta önskar Gröna arbetsgivare ett förtydligande om hur denna föreslagna personalförstärkning avses genomföras samt vilka naturbrukselever som avses omfattas, just eftersom en stor andel av dessa är minderåriga.

Gröna arbetsgivare ser med försiktighet på utredningens bedömning att frivilliga från frivilliga försvarsorganisationen kan agera förstärkningspersonal inom lantbruket. Att ha rätt kompetens är även här av betydande vikt. Huruvida frivilliga från frivilliga försvarsorganisationen kan agera förstärkningspersonal inom lantbruket på ett bra vis avgörs av vad för typ av förkunskaper den frivillige erbjudits genom de frivilliga försvarsorganisationerna i fråga. Detta i synnerhet beroende på vilken typ av lantbruksverksamhet den frivilliga agerar förstärkningspersonal hos, då faktorer som hur teknikintensiv verksamheten är eller huruvida verksamheten involverar skötsel av djur också avgör vilka förkunskaper som behövs. I många fall kommer individuella bedömningar behöva göras för att säkerställa att rätt person finns till förfogande för rätt roll och rätt verksamhet.

Avslutningsvis vill Gröna arbetsgivare tillstyrka utredningens bild av de svårigheter som finns att rekrytera utbildad inhemsk arbetskraft. Detta inte enbart inom exempelvis kött- och chark som nämns i utredningen, utan inom livsmedelsproduktionen i stort. I synnerhet inom primärproduktionen. Efterfrågan på arbetskraft är stor, men antalet som utbildas är för få, intresset bland arbetssökande är

för lågt och politiska satsningar på sektorsnära utbildningar har i stort sett uteblivit. Dessutom medför arbetstillfällenas geografiska placering och beroende av säsong, väder och vind ytterligare rekryteringssvårigheter. Det är helt enkelt mer attraktivt att ta ett heltidsarbete i en stad eller tätort än ett säsongsarbete i lands- och glesbygd. Resultatet har blivit att näringen har ett stort beroende av utländsk arbetskraft. En grupp anställda vars insatser är helt avgörande för näringens fortlevnad. Inom flera, inte minst små, företag kan en anställd från tredjeland vara skillnaden på att få sin verksamhet att gå runt, eller att behöva lägga ned.

Slutsatsen som bör dras är att en god tillgång på arbetskraft med rätt kompetens i fredstid också leder till detsamma i tider av kris och krig. Steg ett bör därför vara att se till att fler kan utbildas på lång och medellång sikt, att utländsk arbetskraft kan fylla avgörande yrkesroller på kort och medellång sikt, och att näringen i stort får bättre konkurrensförutsättningar. Sammantaget bör därför även de gröna näringarnas kompetensförsörjning ses som en totalförsvarsfråga.

Behov av personalförstärkning för veterinärverksamhet

Gröna arbetsgivare välkomnar att veterinärverksamheten lyfts som ett viktigt område inom det civila försvaret och tillstyrker bedömningen att det är viktigt att säkerställa att veterinärpersonal kvarstår inom verksamheter rörande djurens hälso- och sjukvård samt livsmedelskontroll. Till detta hör ett tillstyrkande av bedömningen att veterinärstudenter ska kunna agera förstärkningspersonal. Detta med brasklappen att enskilda bedömningar om den studerandes teoretiska och praktiska förkunskaper kan behöva göras. Detta för att kunna säkerställa god djurhälsa.

Vidare tillstyrks bedömningen att allmän tjänsteplikt bör användas för att säkerställa personalförsörjningen vid höjd beredskap samt att verksamheten inte bör uteslutas från att omfattas av civilplikt i framtiden.

Gröna arbetsgivare vill vidare betona vikten av att eventuell förflyttning av veterinär- och djursjukskötarpersonal inte sker med enbart lantbrukets husdjur eller myndigheternas behov i åtanke. För att säkerställa god djurhälsa samt motverka exempelvis epizootier och zoonoser och annan form av smittspridning behövs även tillräckliga veterinär- och djursjukskötarresurser finnas på landets veterinärkliniker för sällskapsdjur. Kombinerat med veterinär- och djursjukskötarresurser vid annan relevant verksamhet, såsom myndigheter, innebär även detta en förebyggande krisåtgärd. Detta i händelse av att exempelvis ett allvarligt sjukdomsutbrott inträffar bland antingen sällskapsdjur eller lantbrukets husdjur.

Avslutningsvis vill Gröna arbetsgivare, likt vad gäller lantbruket, betona behovet att säkra god kompetensförsörjning inom veterinärverksamheter i fredstid för att på så sätt även ha bättre beredskap i tider av kris och krig. Detta handlar bland annat om att möjliggöra fler utbildningsplatser på veterinär- och djursjukskötarutbildningarna, se över möjligheten att öppna ytterligare sådana utbildningar på ännu ett av SLU:s campus, samt att undanröja hinder för rekrytering av utlandsutbildad och disputerad personal till utbildningarna. Drygt hälften av de veterinärlegitimationer som utfärdas årligen utfärdas till veterinärer som tagit sin examen utomlands. Trots detta råder veterinärbrist i Sverige.

Övriga synpunkter – Skogsbrukets roll inom totalförsvaret

Gröna arbetsgivare saknar en beskrivning och bedömning av behovet av personalförstärkning inom skogsbruket.

Skogsbruket och skogsbruksyrken har en betydande roll i beredskapshänseende. Detta bland annat genom röjning av elgator i syfte att hålla stamnätet fritt från växtlighet som kan orsaka driftsstörningar, till exempel i händelse av att träd faller över elledningar. Detsamma gäller i anslutning till elektrifierad järnväg där träd som faller över kontaktledningar redan i fredstid skapar stora logistikproblem, förseningar och ekonomiska förluster. Vidare har också skogsbruket och dess yrken en avgörande roll för att förebygga skogsbränder. Bland annat genom gallring av tätvuxen skog och genom röjning av exempelvis sly och lättantändlig död ved. Svenskt skogsbruk har i och med detta en avgörande roll för både svensk infrastruktur, elförsörjning och samhällsskydd.

Utöver röjning bidrar även skogsbruket till produktion av byggnadsmaterial och biobaserade bränslen. Resurser som i tider av kris kommer ha en viktig roll, i synnerhet i ett scenario där andra typer av byggnadsmaterial och bränslen inte finns tillgängliga.

Gröna arbetsgivare efterfrågar i och med detta att anställda inom skogsbruket, likt inom lantbruket, kvarstår inom verksamheten även i tider av kris och krig. Detta för att säkerställa att skogsbrukets roll för svenskt totalförsvaret, bland annat genom röjning och produktion av byggnadsmaterial och bränslen som redogjorts för ovan, kan fortgå även i tider av kris och krig. För att detta ska vara möjligt krävs tillräcklig tillgång på arbetskraft med rätt kompetens. Likt lantbruket är skogsbruket såväl teknikberoende som stundvis fysiskt krävande. Liknande modeller som utredningen föreslår för lantbruket i syfte att säkra personalförsörjningen och bidra till personalförstärkningar kan därför med fördel ses över även för skogsbrukets yrken.

Synpunkter på författningsförslagen

Gröna arbetsgivare har inga synpunkter på utredningens författningsförslag.

Med vänliga hälsningar,

Linus Karlén

Opinionsbildning & Public affairs
Gröna arbetsgivare

linus.karlen@grona.org
08-7627219 / 072-2044368